

Fredrik Juhnell

Till styrelsen

Kulturhusrådets protokoll, anmälan

VD:s förslag till beslut

Styrelsen för Stadsholmen beslutar följande.

Anmälan av protokoll från kulturhusrådets sammanträde den 9 juni 2015 godkänns.

Vällingby den 21 augusti 2015

Pelle Björklund
VD

Ärendet

Kulturhusrådet har hållit sammanträde den 9 juni 2015. Protokollet från sammanträdet bifogas.

Bilaga

Protokoll från Kulturhusrådets sammanträde den 9 juni 2015

STADSHOLMEN

Protokoll

Fört vid Kulturhusrådets sammanträde den 9 juni 2015

Plats: Stora Ängby 22, Stora Ängby allé 30 -36

Justeras:

.....
Sven Lorentzi
ordf.

.....
Lena Simonsson

Närvarande:

Kulturhusrådets medlemmar:

Fredrik von Feilitzen

Stephan Fickler

Sven Lorentzi, ordf.

Henrik Nerlund

Marianne Råberg

Lena Simonsson

Göran Söderström

Stadsholmen

Pelle Byström

Christina Lillieborg

Konsult

Anna Birath, byggnadsantikvarie

Förhinder

Ann-Charlotte Backlund

Pelle Björklund

§ 1 Fastställande av dagordning

Dagordningen fastställdes.

§ 2 Presentation av ny ledamot och ny förvaltningschef

Henrik Nerlund, nytillträdd sekreterare i Skönhetsrådet, hälsades välkommen som ny adjungerad ledamot av rådet. Även den tillträdande förvaltningschefen Fredrik Juhnell hälsades välkommen.

§ 3 Val av justerare av dagens protokoll

Lena Simonsson utsågs att jämte ordföranden justera dagens protokoll.

§ 4 Protokoll från sammanträdet den 3 mars 2015

Protokollet godkändes och lades till handlingarna.

§ 5 Rapport från styrelsemöten den 19 mars och den 23 april 2015

Christina Lillieborg informerade från styrelsemötena den 19 mars och 23 april 2015. Vid bägge sammanträdena avhandlades främst formella ärenden som firmateckning, inkomna skrivelser mm. Dessutom informerade VD om aktuella frågor som rekrytering av ny förvaltningschef, det i staden centrala utredningsuppdraget om hyressättning av förenings- och kulturlokaler samt behovet av omfattande och mycket kostsamma grundförstärkningar av fastigheterna Daedalus 5 och Sturen mindre 2

§ 6 Lägesrapport från revidering av skriften *Ett stockholmskt kulturarv*

Christina Lillieborg informerade om att arbetet har inletts med konsulten Laila Reppen. De övergripande förslagen för revideringens inriktning har gått igenom och börjat bearbetas. Efter sommaren planeras en avstämning med kulturhusrådets redaktionskommitté.

§ 7 Anpassningar i Stora Ängby 22

Stadsholmen övertog fastigheten Stora Ängby från staden den 1 juli 2007. Huvudbyggnaden och flygeln hyrdes sedan många år av Stiftelsen Hemvärnsgården Stora Ängby. Hyresgästen avflyttade hösten 2014. Härefter har Stadsholmen utfört omfattande reparationer efter svampangrepp samt även utfört fönsterunderhåll.

Stadsholmen har parallellt sökt ny hyresgäst och även träffat ett antal intressenter. Stadsholmen planerar för en framtida verksamhet liknande den tidigare, för möten, fester mm där huvudbyggnadens praktfulla första våning med sitt beredningskök är mycket värdefull. Stadsholmen anser att frågor om tillgänglighet, brandsäkerhet mm måste lösas på ett långsiktigt godtagbart sätt. Stadsholmen har bedömt att de anpassningar som kan komma behöva göras bör utföras av bolaget för att skapa en långsiktig lösning med minsta möjliga ingrepp.

I gällande detaljplan för fastigheten anges ändamålsbestämmelsen *Reservat för kulturhistoriskt värdefullt område med publik verksamhet*. Vidare anges en lång rad detaljbestämmelser, bl a att i huvudbyggnaden *får inte sådana åtgärder vidtagas som medför ingrepp i stommen*.

Stadsholmen finner att detaljplanens bestämmelser om publik verksamhet och begränsningar av åtgärder som innebär ingrepp i stommen, är svåra att förena om huvudbyggnaden ska kunna fortsätta att användas för publik verksamhet som tidigare. Bolaget vill pröva möjligheten att installera en hiss i ett lämpligt läge och har beställt en förundersökning och utlåtande rörande ingrepp i bjälklag mellan bottenvåning och våning 1 tr. Förundersökningen bifogas.

Förundersökningen presenterades vid en rundvandring i byggnaden. Rådet ansåg samfällt att den föreslagna lösningen för en hiss är det alternativ som bör ligga till grund för fortsatt projektering och detaljutformning i syfte att kunna uppfylla ändamålet om publik verksamhet. Man ansåg att dokumentationsvärdet av oförändrat bjälklag i den del som påverkas av hissinstallationen bör underordnas upplevelsevärdet av byggnaden och att förslaget bör kunna ses som en godtagbar avvikelse enl. PBL.

Rådet ansåg vidare att om installation av hiss medges måste det göras en noggrann dokumentation av bjälklaget.

§ 8 Övriga frågor

Sven Lorentzi tackade Christina Lillieborg för de 20 åren som förvaltningschef i Stadsholmen och sekreterare i Kulturhusrådet.

Produktionen av faktablad för Stadsholmens fastigheter är avslutad inom kort.

§ 9 Vårens sammanträde

Kommande möten:	10 september 15:00 – 17:00
	5 november 15:00 – 17:00
	17 december 12:00 – 16:00

Vid anteckningarna

Christina Lillieborg

Stora Ängby

Antikvariskt förundersökning
och utlåtande rörande ingrepp
i bjälklag mellan bottenvåning
och våning 1 tr

2015-06-07

Nyréns Arkitektkontor

Innehåll

Inledning.....	4
Lagrum.....	4
Historik.....	6
Nulägesbeskrivning.....	8
Kulturhistoriskt värde.....	16
Diskussion och utlåtande.....	17
Källor.....	18

Stora Ängby

Antikvariskt förundersökning och utlåtande rörande
ingrepp i bjälklag mellan bottenvåning och våning 1 tr

Beställare: Stadsholmen gm Pelle Byström

Uppdragsansvarig byggnadsantikvarie: Anna Birath

Foton, om inte annat anges: Nyréns

Omslagsbild: Stora Ängby 1965, foto Ingemar Gram, källa:
Stockholmskällan

Inledning

Fastighetsdata

Fastighetsbeteckning: Stora Ängby 22

Adress: Stora Ängby allé 30-36, Norra Ängby, Stockholm

Byggår: 1692-1696

Byggherre: Baltzar Ehrenstolpe

Ursprunglig funktion: Mangårdsbyggnad

Nuvarande funktion: Föreningslokal, m.m.

Bakgrund och syfte

Stora Ängby har sedan 1950-talet använts som föreningslokal. Byggnaden har även hyrts ut för bröllop och andra evenemang. När Stockholms stad tog bort hyressubventioner för föreningar inom Stockholms stad avflyttade verksamheten och byggnaden är idag tomställd. För att åter kunna hyra ut byggnaden för en publik användning liknande den tidigare krävs att tillgängligheten samt arbetsmiljön förbättras. Stads- holmen föreslår därför en kombinerad person- och transporthiss (mattransport, sophantering) mellan bottenvåning och våningen en trappa upp, i utrymmen som sedan 1950-talet används som kök och damtoalett. Hissen har inbyggt maskineri som inte ska påverka bottenbjälklaget. Då hissen delvis skulle skymma de båda fönsteröppningarna tänker man sig att utföra delar i glas och ha en öppen hisstopp.

Syftet med föreliggande rapport är att utreda historiken, beskriva det kulturhistoriska värdet för de byggnadsdelar som skulle beröras av åtgärden samt diskutera påverkan på byggnadens kulturhistoriska värde.

Rapporten behandlar i första hand de delar som berörs eller kan beröras av den föreslagna åtgärden.

Lagrum

Plan- och bygglagen

I gällande detaljplan (dp 95068) från 1997 är Stora Ängby 22 utpekad som kulturresevat (Q1). Reseivatet omfattar byggnader och mark och användningsbestäm- melsen lyder ” Reseivat för kulturhistoriskt värdefullt område med publik verksamhet”. Utökad bygglovplikt gäller; bygglov krävs även för underhållsåtgärder. Syftet med planen är att ”bevara en miljö vars kultur- historiska värde motsvarar fordringarna för byggnads- minnen i kulturminneslagen”. Användningsbestäm- sen står delvis i konflikt med skyddsbestämmelserna. Planen innehåller sexton olika skyddsbestämmelser (q1-16) varav de sex första gäller huvudbyggnaden. Sammanfattning:

q1 Byggnaden får inte rivas.

q2 Byggnaden får inte till sitt yttre förändras.

q3 Ingrepp i stomme får inte göras.

q4 Ursprunglig planlösning får inte ändras.

q5 Äldre fast inredning får inte ändras.

q6 Byggnaden ska underhållas med traditionell metoder och material så att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Fastigheten är blåklassad av Stockholms stadsmuseum och omfattas av plan- och bygglagens krav på varsamhet vid ändring. Även lagens förbud mot förvanskning bedöms som tillämplig.

Miljöbalken

Norra och Södra Ängby är riksintresse för kulturmiljö- vården (AB119). Områdena omfattas av miljöbalkens skydd mot påtaglig skada på kulturmiljön enligt 3 kap 6§.

Kulturmiljölagen

På Stora Ängby 22 finns en fornlämning, troligen odlingssten från äldre tid, som är övertorvad och i kanten bevuxen med två lönnar. Lämningen Bromma 105:1 är ett fornminne som är skyddat enligt 2 kap. i kulturmiljölagen.

Anläggningen är på förslag att bli byggnadsminne.

89056 Dp

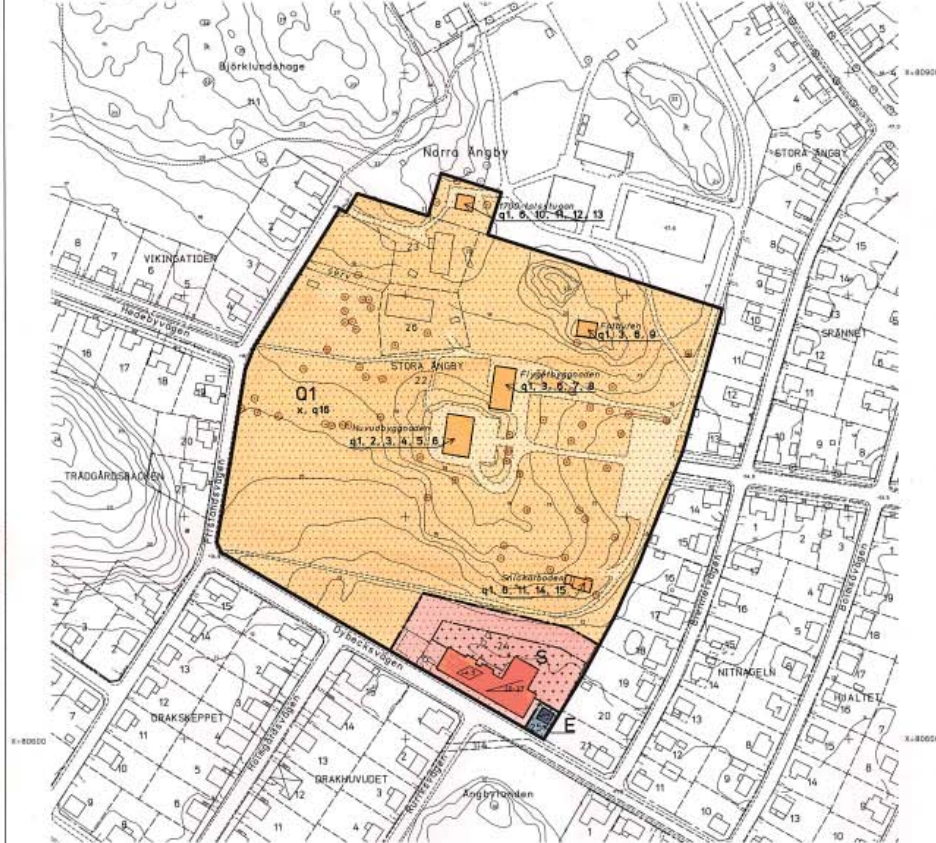
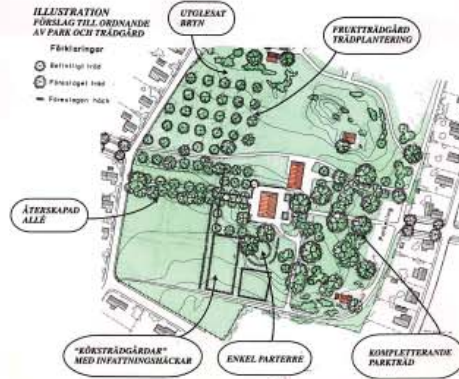

ILLUSTRATION FÖRSLAG TILL GRÄNS AV PARK OCH TRÄDGÅRD

- Förklaringar
- Befästigt träd
- Påbudsgräns
- Förslagen mark

PLANBESTÄMMELSER

Följande gäller inom området med nedanstående beteckningar. Bestämmelser utan beteckning gäller inom hela planområdet. Endast angiven användning och utformning är tillåtna.

Gränsbeteckningar

- Gräns för planområdet
- Användningsgräns
- Egenkapsgräns

Användning av mark

- Reservat för kulturhistoriskt värdefullt område med publik verksamhet
- Skola
- Tekniska anläggningar

Begränsning av markens bebyggande

- Marken får inte byggas
- Marken får endast byggas med mindre förändring
- Marken skall vara tillgänglig för allmän gångtrafik

Utformning

- Högsta byggnadshöjd i meter
- Minsta respektive största taklutning i grader

Värdefulla byggnader och områden
I beteckningen q1, 6, 12, i planbilden betyder att bestämmelserna q1, q6 och q12 gäller!

- q1 Byggnaden får inte rivas
- q2 Byggnaden får inte tilläta ytterligare förändringar. Härmed avses: släpptsade fasader med lister, putsad sockel, profilerad taklist, stengärdar, pordörar, fönster, blindfönster, takkupor, skarstenar och takläggning av päl.
- q3 I byggnaden får inte sådana åtgärder vidtagas som medför ingrepp i stomme
- q4 I byggnaden får inte sådana åtgärder vidtagas som medför ändring av ursprunglig planlösning. Härmed avses: tillbyggnad av ytterväggen, undantaget de sydöstra hörnrummen 3a och 3b på tvärsnittet av nordöstra rummen 1 och 8 på vån 1 tr vilka ska kläs ut med sekundära sellan-vågar.
- q5 I byggnaden får inte sådana åtgärder vidtagas som medför ändring av äldre fast inredning. Härmed avses: kalkstensgolv och trappor, kakelugnar, öppen spis på vån 1 tr samt spiskupa på tv, dörrar, fönster- och dörrfoder, fönsterkarmar, fönsterbrädor, fotolister, sockelpaneler, samt dekorerande stukar. Kommentar: I byggnaden kan äldre äldre byggnadsdelar finnas såsom bräd- och stengolv eller dekorerade som kan komma att omfattas av skyddsåtgärder vid friläggning
- q6 Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbete skall utföras med traditionella material och metoder så att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
- q7 Byggnaden får inte tilläta ytterligare förändringar. Härmed avses: putsad adolmenssockel, släpptsade fasader, ytterdörr, kölldörr, fönster, skarstenar samt enkupigt taktegel.
- q8 I byggnaden får inte sådana åtgärder vidtagas som medför ändring av äldre fast inredning. Härmed avses: kalkstensgolv och dörrar. Kommentar: I byggnaden kan äldre äldre byggnadsdelar finnas som kan komma att omfattas av skyddsåtgärder vid friläggning.
- q9 Byggnaden får inte tilläta ytterligare förändringar. Härmed avses: träpanel, spröjsade fönster, bröddörrar, hisstom, enkupigt taktegel.
- q10 Byggnaden får inte tilläta ytterligare förändringar. Härmed avses: träpanel, spröjsade fönster, bröddörrar, hisstom, enkupigt taktegel.
- q11 I byggnaden får inte sådana åtgärder vidtagas som medför större ingrepp i stomme.
- q12 I byggnaden får inte sådana åtgärder vidtagas som medför större ändring av ursprunglig planlösning.
- q13 I byggnaden får inte sådana åtgärder vidtagas som medför ändring av äldre fast inredning. Härmed avses: rund spis med kupa, kakelugn. Kommentar: I byggnaden kan äldre äldre byggnadsdelar finnas som kan komma att omfattas av skyddsåtgärder vid friläggning.
- q14 Byggnaden får inte tilläta ytterligare förändringar. Härmed avses: träpanel, spröjsade fönster, tegelkak.
- q15 I byggnaden får inte sådana åtgärder vidtagas som medför ändring av äldre fast inredning.
- q16 Viktiga detaljer såsom gångvägar och markbeläggning skall bevaras i nuvarande skick. Träd skall bibehållas. Befintliga träd för endast tas bort av äldre- eller sjukdomsskäl och skall ersättas med nya av samma slag. Trästen skall hållas i sådant skick att anläggningens karaktär inte förändras.

Anläggningar och ändringar som inkräktar på den kulturhistoriskt värdefulla miljön får inte utföras, exempelvis sällgårdar, parabol, antenner, vissa typer av skyltar osv.

Administrativa bestämmelser

- Byggnad krävs för underhållsändamål.
- Marklov krävs för plantering av träd. Val av arter skall ses i samråd med stadsgrönskanstaben.
- Marklov krävs även för trädfräsning.
- Gensidig förändring slutar 15 år efter det att planen har varit i laga kraft.

UPPLYSNINGAR

- Planen består av:
- plankarta med bestämmelser och illustration
- Till planen hör:
- planbeskrivning
- gensidig förändring

Syftet med planen är att bevara en miljö vars kulturhistoriska värde utgör en viktig del av stadens kulturmiljö i kulturmiljölagens mening.

Planen är upprättad enligt Plan- och Bygglagen (1986:10) Fastighetsregisterkarta nr 30

GRUNDKARTA

- Kvarters-/användningsgräns
- Fastighetsgräns
- Registernummer
- Byggnad
- Väg / gångbana
- Staket
- Nivåkurva
- Markhöjd
- Stadsgräns
- Servitutsområde
- Förordningsområde

Koordinatsystem ST 74 i plan och stadsens IRH 500 i höjd

Måstas II

Upprättad av Stadsbyggnadsnämnden

Distrikt Västerort

1996-10-16

Inger Råsell

Stadsbyggnadschef

Detaljplan för Stora Ängby 22 m m inom stadsdelen Norra Ängby i Stockholm

Stockholms stadsbyggnadskontor
Distrikt Västerort
1996-10-25

Bertil Andersson
planchef

Maria Pettersson
planarkitekt

framlagd av SBN
godkänd av SBN 1997-01-16
antagen av KF 1997-03-12
laga kraft 1997-04-16

Dp 95068

Historik

Gammal odlingsbygd

Området har varit befolkat från förhistorisk tid. Flera lämningar finns i området från yngre järnålder. Gården Stora Ängby uppstod under medeltiden.

Säteriet Stora Ängby

Säteriet Stora Ängby bildades 1653 genom sammanslagning av flera äldre gårdar som dessförinnan utgjort utgårdar till Åkeshov. Den aktuella byggnaden uppfördes 1692-1696 av Baltzar Ehrenstolpe, tjänsteman hos Karl XI, som ny huvudbyggnad. Den gamla mangården från 1650-talet fyller idag funktionen som flygel till huvudbyggnaden.

Byggnaden är uppförd i sten och har ett valmat säteritak med en frontespis. Fasaderna är uppdelade i en sockelvåning och en huvudvåning. Bottenvåningen är till hälften välvd och innehöll ursprungligen en köksdel och en enklare boningsdel skilda åt av en genomgående förstuga. De representativa rummen låg på övre våningen, en stor sal och fem mindre rum. Salen hade en mycket påkostad inredning. Stucktaket och öppna spisens överstycke ska vara gjort av den italienske stuckatören Guiseppe Marchi som arbetade på Stockholms slott och Drottningholms slott. Ytterligare tre enklare stucktak finns bevarade.

Efter Ehrenstolpes död 1735 ägde riksrådet Carl Hermelin Stora Ängby i cirka 30 år. Kammarherre David Stierncrona med arvingar ägde gården fram till 1857. Därefter ägdes gården av olika borgare fram till dess att staden köpte upp mark i Bromma år 1904 för stadens utvidgning. Marken arrenderades ut till dess att området började bebyggas på 1930- och 40-talet. Jordbruket lades ner 1932.

1928 utkom boken "Säterier och gamla gårdar i Stockholmstrakten" skriven av en ung Gösta Selling på uppdrag av Skönhetsrådet. Den omfattade de socknar som nyligen inkorporerats i Stockholm; Brännkyrka

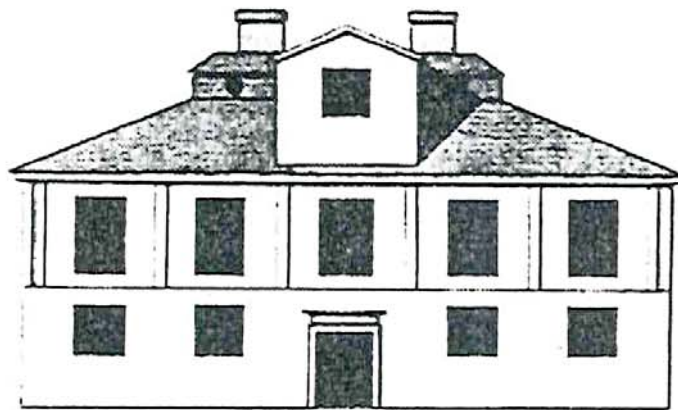
och Bromma, samt mark tillhörig vattenledningsverket i Norsborg. Stora Ängby hörde till de gårdar som inventerades.

Förenings- och festlokal

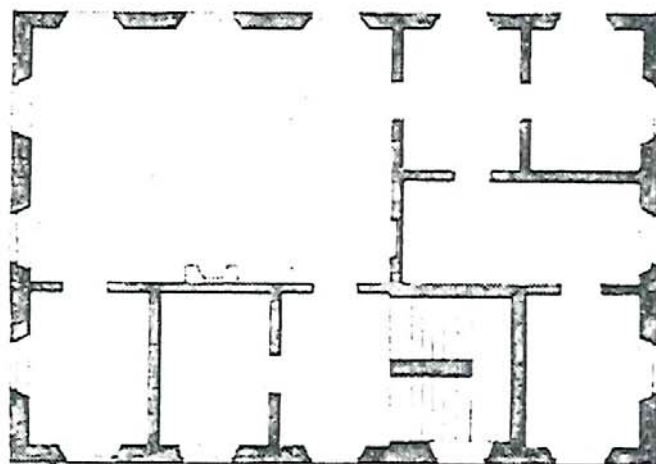
Huvudbyggnaden stod efter stadens övertagande mestadels tom, men användes under andra världskriget tillfälligt som ungdomshärbärge och militärförläggning. I början av 1950-talet var byggnaden förfallen och vandaliserad. Dess bottenbjälklag var uppruttet. 1954 anslog stadsfullmäktige medel för upprustning under ledning av stadsantikvarien Gösta Selling. 1957 var renoveringen klar. Då hade en total upprustning gjorts, fasaderna restaurerats, fönstren nytillverkats, nytt bottenbjälklag gjutits, centralvärme indragits, stucktak konserverats, äldre utformning av t.ex. väggbröstningar återskapats och äldre bemålning framtogs. Kök och serveringsrum hade inretts i ett enklare bostadsrum på övervåningen medan kapprum och toaletter inretts i bottenvåningens gamla köksavdelning. Med dagens ögon är restaureringen tidstypisk för 1950-talet. Moderna och praktiska funktioner tillfördes samtidigt som äldre tidslager togs fram på bekostnad av 1800-talets tillägg. Dekorativa ytskikt i form av tapeter och väggpaneler avlägsnades till förmån för enklare, mer generella snickerier och enfärgade väggar. Kalkavfärgade väggar i förstuga och trapphus målades med mer stryktålig alkydoljefärg.

Efter 1950-talets restaurering har byggnadens interiörer endast genomgått smärre förändringar. Delar av de moderna installationerna har förnyats. Fasaderna renoverades 1988 och samtidigt förnyades interiörernas ytskikt, d.v.s. målning och tapeter. 1999 lades stora salens ekgolv om. 2003 byggdes en utrymningstrappa på södra gaveln. 2005 övertog Stadsholmen förvaltningen av fastigheten. Byggnaden användes ända fram tills hösten 2014 av stiftelsen Hemvärnsgården, Bromma lottakår, sångkörer samt andra föreningar. Byggnaden har även hyrts ut av stiftelsen för fest och konferens.

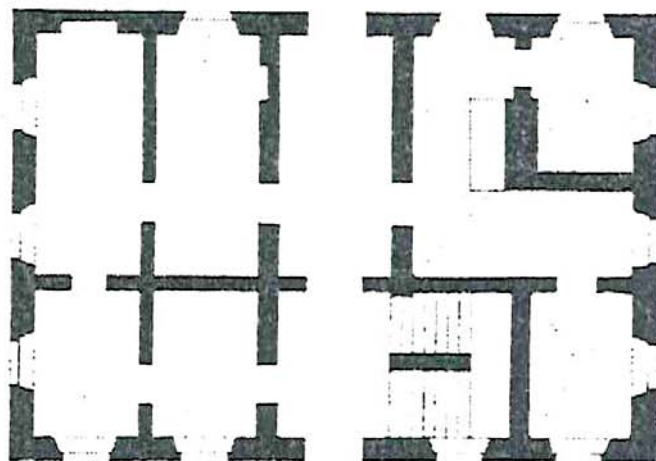
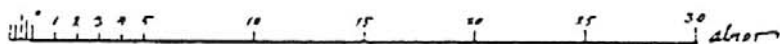
Ångebij. *Säterie i Bromma Soehn i Upland. afmält 1769 af Joh. Björnstierna.*

Från sidan af Säteriet.

En Plan af Säteriet.

En Plan af Säteriet.

Uppmåtningsritning från 1769 utförd av Johan Björnstierna, bibliotekarie hos kronprins Gustaf och tidigare volontär vid Fortifikationen. Lägg märke till den genomgående förstugan i bottenvåningen och att inga blindfönster förekommer. Ritning i Kungliga bibliotekets kartavdelning, Tilas 2:394. Källa: excerpt ur Brommaboken - Bromma hembygdsförenings årsskrift 1973, SSM

Nulägesbeskrivning

Interiör

Interiörerna bevarar än idag i huvudsak det utseende som de förlänades vid restaureringen på 1950-talet.

Bottenvåningens välvda förstuga, korridor samt trappa upp till övre våningen har kalkstensgolv, alkydoljefärgsmålade väggar och valv samt gråmålade snickerier av olika ålder, delvis nyttillverkade på 1950-talet. De enkla bostadsrummen i byggnadens södra del har historiserande snickerier och bevarar en kakelugn, men har i övrigt enkla moderna ytskikt. Det ursprungliga spisrummet i köksavdelningen används som kapprum, men bevarar en äldre spiskåpa. Två rum i köksavdelningen används som toaletter.

Övre våningsplanets rum har en mer representativ utformning och fler bevarade äldre delar. Eldstäder finns bevarade alla rum utom det rum som delats upp i serveringsrum/diskrum och kök. Fyra rum har ursprungliga stucktak, varav stora salens stucktak är mycket rikt arbetat. Snickerierna är en blandning av äldre snickerier och nya enkla men historiserande snickerier. Golven är till största delen omlagda. Golvet i stora salen har ett mönsterlagt plankgolv utfört 1999 som en kopia av ett äldre golv. Övriga sällskapsutrymmen har kasettindelade parkettgolv från 1950-talet. Kök och serveringsrum har plastmatta.

Berörda rum

Damtoalett, bottenvåning

Damtoaletten är inredd i en del av bottenvåningens ursprungliga köksregion, troligen ett enklare boningsrum innanför själva köket.

På uppmättningsritningen från 1769 framgår att rummet endast nås från kökets spisrum.

På uppmättningsritningen från 1928 har dörröppningen flyttats, rummet har brädgolv och värms upp av en rund kakelugn.

Rummet har idag en inredning som i sin helhet är från 1950-talet och framåt. Golvet är täckt med klinker, väggarna är målade med alkydoljefärg, taket är täckt med gipsskivor och målat med alkydoljefärg. I rummet finns avbalkade utrymmen med toalett och städskrubba. Möbleringen är delvis utbytt sedan 1950-talet.

Kök och serveringsrum, övre våningsplanet

Köket och serverings/diskrummet på övre våningen skapades vid restaureringen på 1950-talet genom att ett långsträckt bostadsrum, möjligen skapat under sent 1700-tal eller tidigt 1800-tal, åter delades upp i två rum. På uppmättningsritningen från 1769, som närmast torde återspegla den ursprungliga utformningen, är utrymmet nämligen uppdelat i två mindre rum.

På uppmättningsritningarna från 1928 består utrymmet av ett långsträckt bostadsrum uppvärmt av en fyrkantig kakelugn och med ett längsgående brädgolv. Rökgången från köket på bottenvåningen medförde ett tjockare väggparti och kakelugnen befann sig delvis indragen i väggen. Väggens tjocklek utnyttjades för infällda skåp. Fotografier från 1920-talet visar ett ombonat rum med intakt blåmönstrad kakelugn från senare delen av 1700-talet på svarvade fötter, mönstrad linoleummatta, enkel bröstning, gobelängmönstrad 1910-20-talstapet, elektrisk takbelysning och en kraftig mörkare målad list mot ett enkelt vitmenat slätt tak med kälning. Ett fotografi från 1954 visar en förändrad och vandaliserad miljö. Tapeterna är övermålade och sönderrivna och kakelugnen delvis sönderslagen. Det äldre brädgolvet är åter synligt.

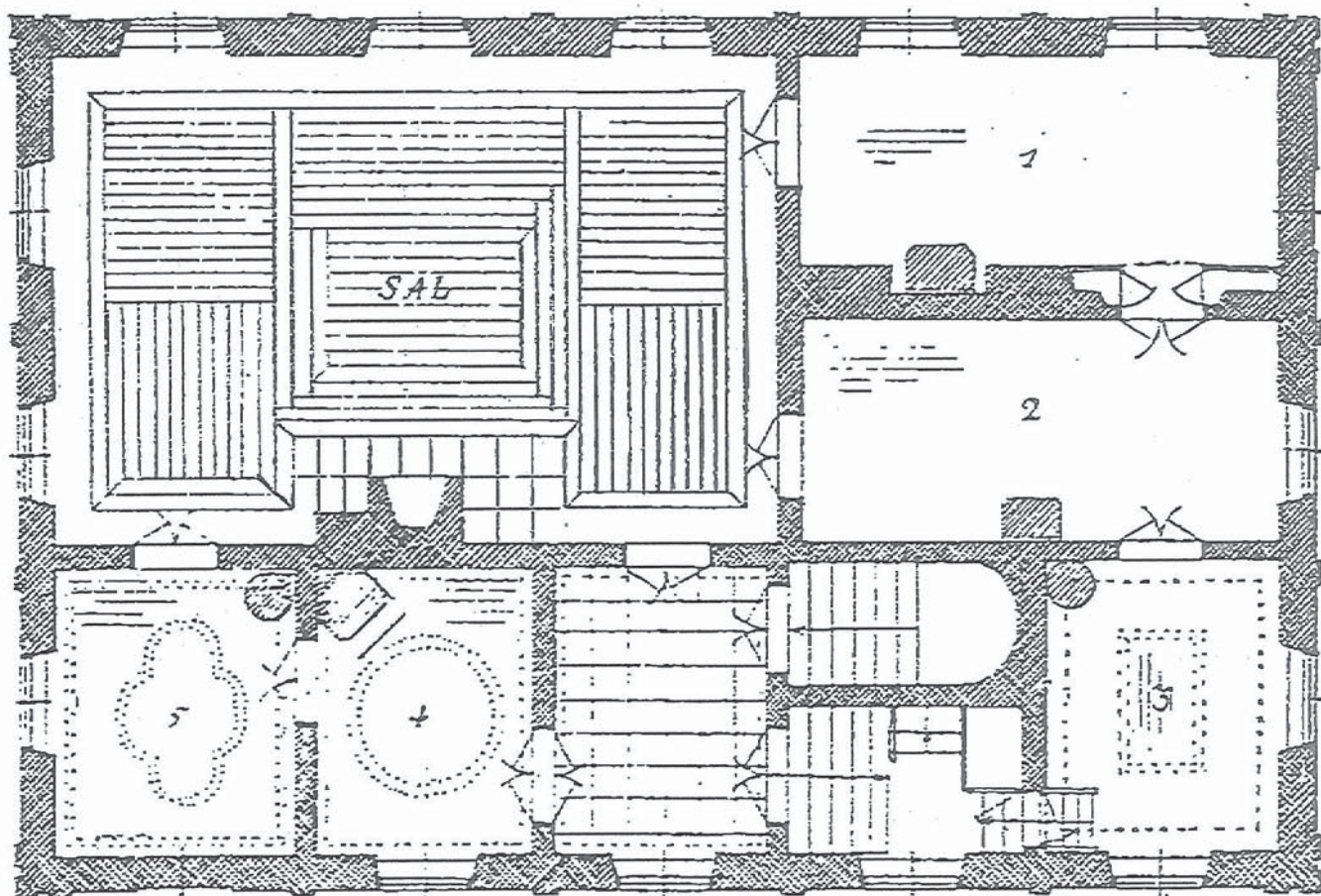
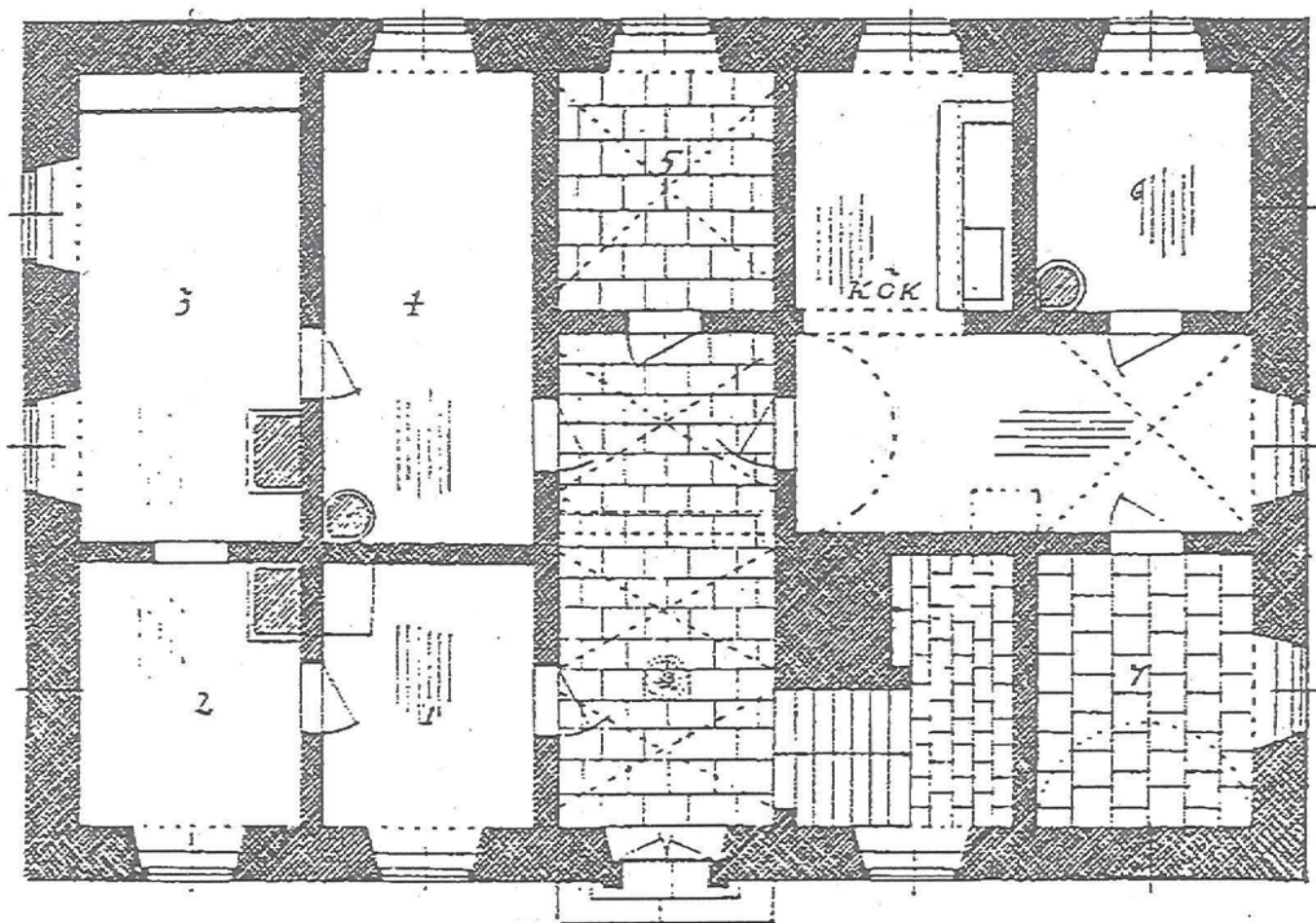
Köket och serveringsrummet har idag en inredning som i sin helhet är från 1950-talet och framåt. Golven är täckta med plastmatta, väggarna oljefärgsmålade, delvis kaklade. Skåps- och bänkinredningen är intakt från 1950-talet, medan vitvaror och diskbänk saknas.

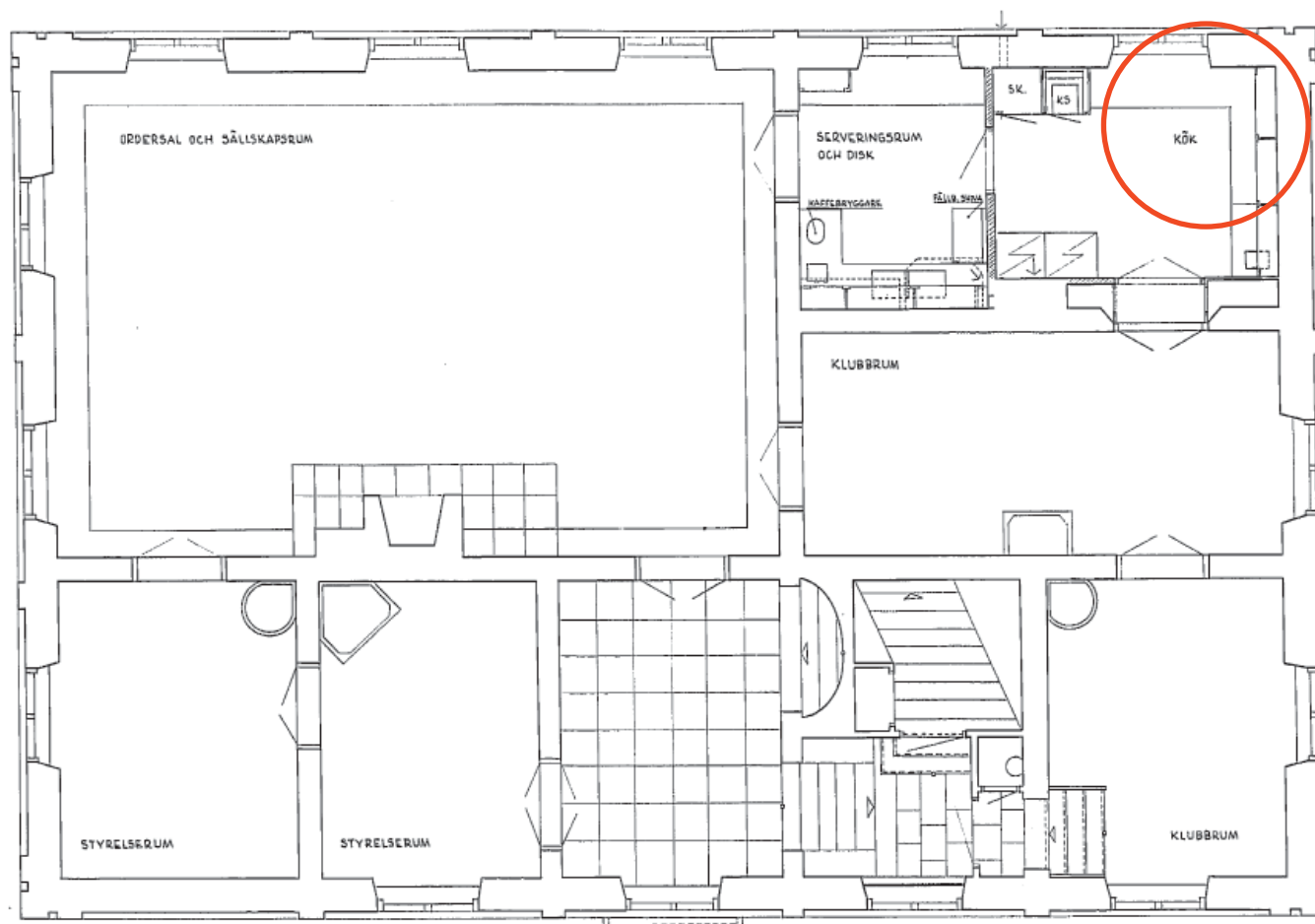
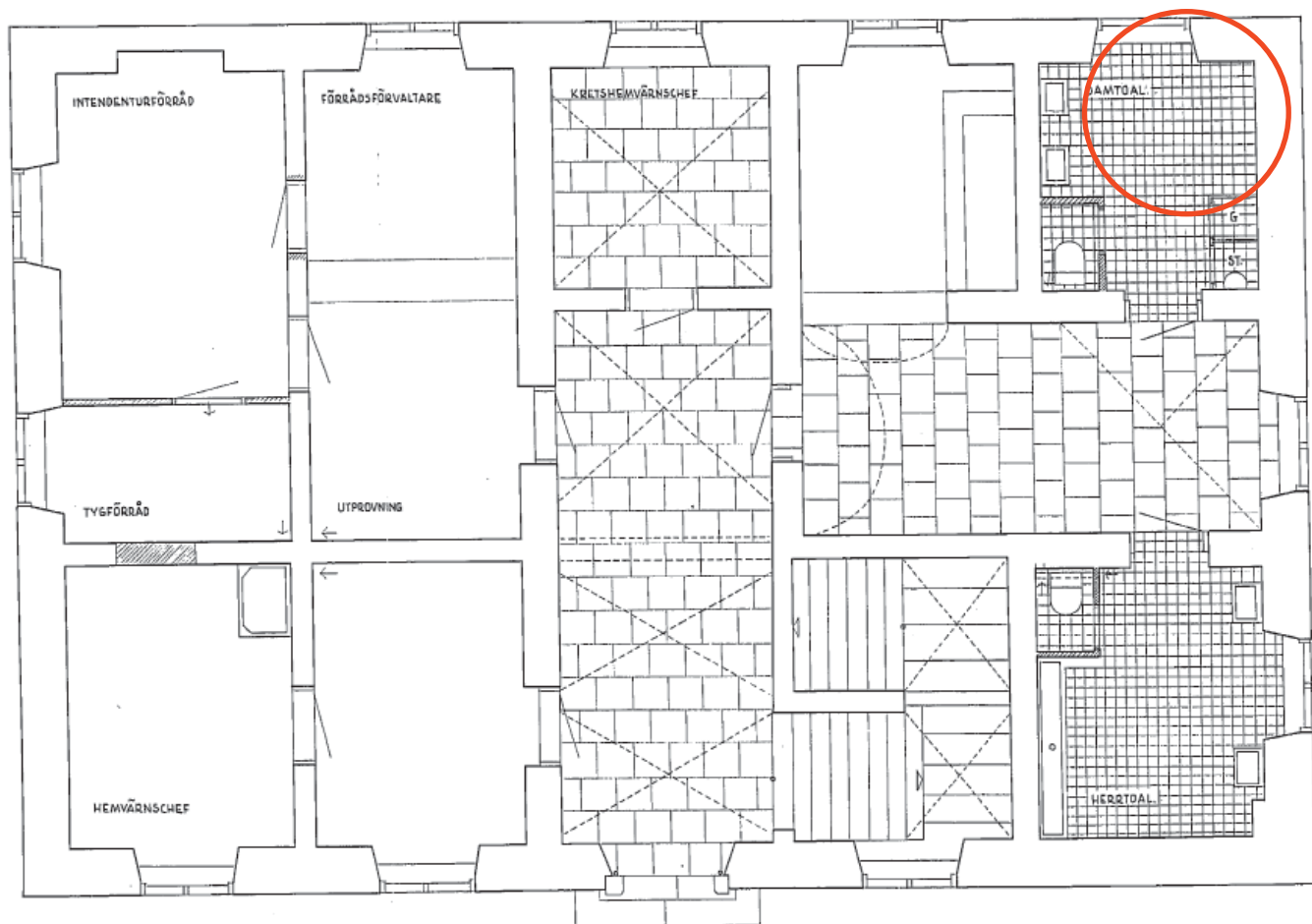
Ovan: Dagens kök- och serveringsrum. Foto Gösta Selling 1923-24 från Skönhetsrådets inventering. Källa: Digitala Stadsmuseet

Nedan: Samma rum strax innan renoveringen påbörjas. Foto Lennart af Petersens 1954. Källa: Digitala Stadsmuseet

Uppmättningsritning från 1927. Källa: Selling 1928.

Bygglösvritning från 1954. Röd ring betecknar berört område. Källa: BNA.

Ovan: Den välvda förstugan, som ursprungligen troligen var genomgående, och trappan upp till övre våningen (syns ej i bild) är det första man möter när man träder in i byggnaden. Den enkla och robusta karaktären och den tryckta takhöjden är påtaglig.
 Nedan t.v.: Spisrummet i köksregionen har ett bräddtak (dolt under gipsskivor). Spiskåpan finns kvar och rummet används som kapprum.
 Nedan t.h.: Det välvda trapphuset sett från övre våningen.

Ovan: Stora salen med påkostat stucktak och spisöverstycke. Den låga väggbröstningen, golvlister, dörrfoder, väggbehandling, och radiator är från 1950-talet. Då togs även barockdekoren i fönsternischen fram. Det mönsterlagda brädgolvet är från 1999.
Nedan: Parkettgolv, golvlister och dörrfoder är från 1950-talet, tapeterna troligen från 1980-90-talet. Kakelugnarna är omsatta på 1950-talet. Den fyrkantiga ugnen till vänster breddades och kompletterades med kakel från den tidigare kakelugnen i nuvarande serveringsrummet.

Undersökning av bjälklag mellan damtoalett på bottenvåningen och kök på övre våningen

Golvatta, cementavjämning och två golvbrädor i köket lyftes upp så att bjälklaget blev synligt. Därefter skyfflades bjälklagsfyllningen undan så att konstruktionen blev synlig. I motsvarande läge på nedervåningens damtoalett togs ett hål i gipsskivan så att brädet blev synligt. I serveringsrummet lyftes några kortare brädor upp, under f.d. diskbänken.

Bjälklaget består av följande delar uppifrån och ner:

- Plastmatta
- Flytspackel
- Cementavjämning samt cementgjutning
- Plankgolv, 8-11 tum breda plank
- Avjämnande kilar
- Tvärgående klenare sekundära golvbjälkar, 4-5 tum breda, delvis vankantade, glest placerade
- Bjälklagsfyllning bestående överst av kalkgrus och längre ned av lera.
- Längsgående kraftiga bärande bjälkar, c/c 50, genomgående mellan kök och serveringsrum, helt inklädda med näver, samt näver mellan bjälkarna. Bjälkarna vilar på och är delvis inmurade i bottenvåningens tegelvägg mellan spisrum och damtoalett
- Takplankor, troligen furu, spikade mot de bärande bjälkarna med smidd spik, målade med limfärg.
- Kraftig gipsskiva spikad på bärläkt.

Följande kunde konstateras:

De bärande, tätt sittande bjälkarna, är troligen ursprungliga från 1696, liksom bjälklagsfyllningen, näverfodringen samt takplankorna. Den omfattande näverfodringen kan ha varit påkallad om man använt fuktig lera i bjälklagsfyllningen. Nuvarande damtoaletten i bottenvåningen var troligen ursprungligen ett enkelt rum, vilket understryks av att spår från dekorativ bemålning i taket saknas.

De sekundära tvärbjälkarna, kilarna och golvbrädorna är troligen tillkomna under sent 1700-tal eller tidigt 1800-tal när två mindre rum slogs ihop till ett långsträckt rum. Den övre bjälklagsfyllningen av kalkgrus kan härröra från denna tid. Golvbrädorna är måttligt slitna. I serveringsrummet finns även golvplankor under nuvarande golv, som vilar direkt på de bärande bjälkarna, möjligen ersätter dessa tvärbalkarna i detta läge.

Cementavjämningen kommer från 1950-talets renovering och har gjutits direkt på golvplankorna. Närmast fönstret saknas bräder och en tjockare pågjutning har gjorts direkt på bjälklagsfyllningen. Kanske var bräderna närmast fönstret skadade och därför avlägsnade. Åtgärden verkar inte vara påkallad p.g.a. ny användning.

Plastmatta och flytspackel kommer troligen från 1980-90-talet. Befintliga avloppsstammar i serveringsrummet är av den typ som började användas i slutet av 1980-talet.

Gipsskiva i damtoalettens tak är troligen från 1950-talet.

I serveringsrummet under diskbänken kunde konstateras att en golvplanka ersatts med flytspackel och delar av bjälklagsfyllningen ersatts med leca-kulor, troligen vid stambyte på 1980-90-talet. Det kunde också konstateras att golvets utbredning och brädfrys var utformat efter det långsträckta rum som skapades vid sent 1700-tal eller tidigt 1800-tal, med kakelugn och dess eldstadsplan, samt en utbyggd brädvägg, eventuellt innehållande grunda väggskåp lika de man fortfarande finner i köket.

Kök: Två golvbrädor upptagna mot generalskarv. Sekundärbjälke med vankant och avjämnande kilar. Lägg märke till tegelstenen under sekundärbjälken. Till höger i bild syns cementkaka direkt på bjälklagsfyllningen.

Kök: Efter att fyllningen skyfflats undan syns näverinklädningen tydligt.

Serveringsrum: Brädfrisen följer rummets utseende före 1950-talsrenoveringen med utbyggd vägg och kakelugn med eldstadsplan. Under golvet ligger ytterligare brädor. Spår från stambytet är lecakulor, flytspackel och pvc-rör.

Damtoalett: Hål i takets gipsskiva visar ursprungligt bräddtak med limfärgsmålning.

Kulturhistoriskt värde

Kulturhistorisk analys

Man kan identifiera kulturhistoriska värden utifrån två perspektiv: en bebyggd miljö som källa till kunskap, respektive en bebyggd miljö som källa till upplevelse. En miljö som källa till kunskap representerar ett historiskt perspektiv, där kulturhistoriskt värde definieras utifrån miljöns funktion som historiskt dokument – dess dokumentvärde. En miljö som källa till upplevelse representerar ett arkitektoniskt/estetiskt perspektiv där värde definieras utifrån miljöns funktion som estetiskt/rumsligt objekt – dess upplevelsevärde. Grundläggande för båda dessa perspektiv är att miljöer anses förmedla en innebörd som går utöver den materia som de består av. Syftet med bevarande är att bibehålla dessa innebörder.

Vilka miljöer och enskilda byggnader som anses särskilt kulturhistoriskt värdefulla beror på vilken kunskap och upplevelse kan förmedla, hur välbevarade och tydliga de framstår, samt hur vanligt förekommande de är.

Värdebeskrivning för Stora Ängby 22

Följande värdebeskrivning är hämtad från Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister och är formulerad av Stockholms stadsmuseum:

Stora Ängby 22, Ängby slott, utgör en välbevarad rest från den agrara miljö som tidigare omgav Stockholm. Mangårdsbyggnaden från slutet av 1600-talet, flygelbyggnaden (tidigare mangårdsbyggnad) från mitten av 1600-talet, magasinet från slutet av 1600-talet samt torpet från slutet av 1700-talet är var och en unika objekt som tillsammans bildar en intressant bevarad gårdsmiljö med synnerligen stora kulturhistoriska värden.

De agrarhistoriska och lokalhistoriska värdena är stora. Gården har kommit att bli namngivande för denna och en intilliggande stadsdel (Norra Ängby och Södra Ängby). Anläggningen utgör ett välbevarat och representativt exempel på ett det äldre byggnadsskicket

på landsbygden runt om Stockholm. Ur dessa synvinklar har byggnaderna synnerligen stora kulturhistoriska värden.

Anläggningen har betydande kulturhistoriska värden kopplade till den höga åldern och till funktionen som huvudbyggnader, magasin och torp i gårdsanläggningen Stora Ängby. Det är numera relativt ovanligt med bevarade intakta enklare gårdsbyggnader kring de gamla huvudbyggnaderna på gårdarna i ytterstaden. Kvarvarande byggnader är mycket viktiga dokument för kunskapen om äldre tiders byggnadsskick och levnadsvillkor. Magasinet, Fatburen, anses vara Stockholmstraktens äldsta bevarade trähus, vilket bidrar till de stora unicitetsvärdena.

Anläggningen har mycket höga miljöskapande och stadsbildsmässiga värden. Gården ligger kvar som ett minne från gamla tider mitt i den nya bebyggelsen, vilket medför kontinuitetsvärden och identitetsskapande värden. I området finns många fornlämningar som vittnar om områdets långa kontinuitet på platsen och som förstärker de kulturhistoriska värdena. Gården blir därmed en länk till den äldre historien och förhistorien i stadsdelen.

Värden som påverkas av föreslagen hissinstallation

Föreslagen hissinstallation påverkar det välbevarade och representativa byggnadssättet från sent 1600-tal på landsbygden runt Stockholm negativt, både som historiskt dokument och som upplevelse av historien.

Den påverkar ursprunglig planlösning i bottenvåningen och till viss del bevarad rumslighet på övre våningen.

Den påverkar en del av husets ursprungliga bärande stomme genom ingrepp i minst fyra bjälkar.

Den påverkar ett äldre brädgolv, bjälklagsfyllning samt ett ursprungligt enklare vitmenat brädtak.

Diskussion och utlåtande

Diskussion

Den föreslagna hissinstallationen är planstridig då den bryter mot skyddsföreskrifterna. Skyddsföreskrifterna (q) står dock delvis i konflikt med användningsbestämmelsen (Q). Om man tolkar användningsbestämmelsen som att den avser den användning som byggnaden har haft sedan 1957 och fortfarande hade vid planens tillkomst, innebär bestämmelsen på sikt att funktionskrav gällande publika byggnader ska uppfyllas. För användningen som föreningslokal, fest- och konferensanläggning, i huvudsak på övre våningsplanet, innebär det att krav på tillgänglighet, brandsäkerhet och övriga tekniska egenskapskrav ska uppfyllas jämte skyddskraven, krav på varsamhet och förbud mot förvanskning.

Begränsad publik verksamhet

En lösning är att den publika användningen koncentreras till bottenvåningen med dess enklare utrymmen. Det innebär att de representativa rummen som är mest lämpade för representativ verksamhet med flest upplevelseskapande äldre delar och detaljer förblir otillgängliga för allmänheten. Samtidigt innebär anpassning av bottenvåningen nya (troligen begränsade) ingrepp i stomme och planlösning.

Andra tekniska lösningar

Trapphiss och mindre mat- och sophiss

Man kan lösa tillgängligheten med en trapphiss. Trapphissen är en reversibel åtgärd och kan monteras med liten påverkan på ursprunglig stomme. Trapphissen påverkar upplevelsen av förstugans och trapphusets ålderdomliga byggnadssätt negativt. Denna lösning uppfyller heller inte arbetsmiljökraven gällande mattransporter och sophantering. En trapphiss skulle kunna kompletteras med en mindre transporthiss i det redan föreslagna läget vilket skulle begränsa påverkan till 2-3 bärande bjälkar och en mindre del av brädgolvet, bräddaket och bjälklagsfyllningen.

Utvändig hiss

En utvändig hiss i anslutning till kök och damtoalett skulle spara det ursprungliga bjälklaget och inte

påverka befintliga rumsvolymer. Däremot skulle det innebära fasadförändring och ingrepp i ursprungligt murverk och delvis ursprungliga fönsterpartier.

Utlåtande

Det mest varsamma sättet att lösa funktionskraven torde vara att begränsa den publika användningen till bottenvåningen. För att bevara det fulla upplevelsevärdet i en publik användning bör dock även övre våningsplanet kunna användas. En lösning vore en tillgänglig bottenvåning med kök, givet att övervåningen fortsatt kan användas publikt med avsteg från tillgänglighetskravet. Nya funktioner på bottenvåningen riskerar att påverka planlösning, stomme och äldre detaljer negativt.

Med en publik användning av övre våningsplanet bedöms det gällande förslaget vara relativt sett varmsamt. Andra tekniska lösningar (se diskussion) bedöms som mindre varsamma. I föreliggande förslag bevaras rumsfunktionerna som funnits sedan 1950-talet vilket innebär en begränsad ombyggnad. Den aktuella hissen placeras mellan bottenvåningens nuvarande damtoalett samt köket en trappa upp. Placeringen är det minst känsliga läget i huset. Läget är lätt åtkomligt i närhet av toalett och kapprum samtidigt som läget är undanskymt och inte påverkar upplevelsen när man träder in i byggnaden eller rör sig i den representativa rumssekvensen på övre våningen. Rummen som påverkas har getts ny funktion och gestaltning på 1950-talet. Äldre inredningsdetaljer, äldre ytskikt eller dekorationsmålning påverkas inte. Planlösning, rumsvolym och ljusförläggning påverkas negativt även om hissen avses utformas för att minska den negativa påverkan. Håltagningen minskar det kulturhistoriska värdet hos ett till viss del ombyggt bjälklag från sent 1600-tal, men påverkan är begränsad. Största delen av mellanbjälklaget i byggnaden och även inom det berörda rummet bevaras.

Ombyggnaden riskerar att innebära ytterligare funktionskrav på t.ex. ventilation och utrymning. Vad det innebär bör belysas innan man kan göra en slutlig utvärdering av den sammantagna påverkan på det kulturhistoriska värdet.

Källor

Arkiv

Stockholms stadsmuseums arkiv (SSM)

Stockholms stadsbyggnadsnämnds ritningsarkiv (BNA)

Tryckta källor

Gösta Selling, *Säterier och gamla gårdar i Stockholmstrakten*, Rådet till skydd för Stockholms skönhet, Stockholm 1928

Gösta Selling, *Säterier och gamla gårdar i Stockholmstrakten*, omarbetat upplaga, Stockholm 1977

Stora Ängby 22, informationsbroschyr utgiven av Stockholms stad, Stockholms stadsmuseum och Stadsholmen, Stadsholmen, Stockholm 2013

Otryckta källor

www.stockholmskällan.se, sökord: Stora Ängby

www.digitalastadsmuseet.stockholm.se, sökord Stora Ängby

www.stockholm.se, plantjänsten, sökord Stora Ängby 22